

M. Agustí (1617) «és menester recalçar-la bé a la *endressera* de las raelqs»; avui m'és conegut en l'ús rural de diverses comarques, en particular valencianes i del Migjorn del Princ.: «mire en aquella *andreséra*», Torre de l'Espanyol (1936) i molt especialitzat amb el sentit de 'visual, línia recta de l'individu a l'horitzó': «tal partida és des de la via <fèrria> a l'andreséra del poble» Moncofa, «aquell que es veu a la *endrecera* de Llocnou, un poc més a l'esquerra, és el Tossal Negre», Barxeta, i abasta fins els pobles val. de parlar xurro: (mirant una serra) «está a la misma *ndreséra*, en el mismo *kólmo*», Alcúdia de Veo (1961-2); que no sempre fou un terme rural ho veiem pel B. de Maldà: «mitja hora després se deixa la riera de Alella a la part esquerra; altra mitja hora de deixa-da esta, a la mateixa *endressera* queda la de Tayà y las casas de Masnou» (*Excursions*, p. 77).

També ha tingut un radí semàntic menys estricte, 'paratge a l'altura d'un indret': en la reglamentació consuetudinària de Callosa d'En Sarrià la neteja de sèquies cada propietari era obligat a fer-la a «la seua *enderesera*» (Salvà, *Callosa* 1, 95); i com sigui que el mot és antic i s'havia usat tot al llarg dels Pirineus centrals, des del romànic va passar al basc, almenys en els dialectes d'Orient: el labortà Axular, gran pro-sista de conservador llenguatge (1643) usa *endrezera*, i avui dissimilat s'usa encara *endezera* «lado, paraje; côté, parage» en el Roncal i la Sule (Azkue).

A l'Alta Ribagorça el trobem, d'altra banda, amb el significat de 'dreuera' (fr. *raccourci*): «aniré a Sarllé per la *endresera*», Benasc (Ferraz, 51); a l'antiquíssima i cabdal cabanera de Bonansa n'hi ha un seguit, anomenades la *ndreséra* i a Castrossit, poc més al Sud, això ha donat nom a una important partida del terme, *Solandreséra*, part davall de la cabanera (<*sots la 'ndrecera*). Una variant sufixal, pròpia de la zona NO. del cat. or. és *endrecúria*, en el sentit de 'direcció' i 'topants, paratges': «dalt d'aquella obaga ja es veu El Miracle, i ja veurà l'*endrecúria* que ha d'anar», Bric (Solsonès), sovint en plural: «quan estigueu per aquelles *endrecúries*, demaneu ---» sentia jo també a gent d'allà; «aquell home ja li donarà les *androsúrrijs*» (orientacions per anar a ---) en el Lluçanès (Merlès, St. Feliu Sasserra) (1930, 1935).

Si tenim en compte que en el sentit de 'fr. *raccourci*' (cast. *atajo*, angl. *short-cut*, ll. *compendium*) han funcionat totes tres variants prefixals *endr-*, *adr-* (veg. supra *camins que adrecen*) i *dr-*, comprenem que el citat *endrecera* és inseparable del cat. comú *dreuera*. Amb aquest valor es troba també ja des de Lluç: «prech-vos que ma mostrets la via --- l'escuder mostrarà a Fèlix la carrera e la *dreuera* per la qual Fèlix vench en aquelles parts» (*Merav.*, NCL II, 41); StVicentF (*Quar.*, 4.112); Desclot («partiren-se de aquí e travessaren per camins e per *dreueres* que foren fort prop de Perpinyà», cap. 134; «eran-se denantats per les *drasseres* de la montanya», cap. 159, NCL v, 80.12). Avui és el mot d'ús general en tots els dialectes, on el veiem no sols en els grans escr. Renaix. i del cat. or. (*Atl.*, 56, 194, MAguiló, Costa Ll., TLlo-

rente) sinó fins a totes les Illes (eiv. «atajo», PzCabr.), a tot el País Val. (Fageca, Vistabella, Ares del M., *draséra* Alcanalí, 1935-63) i fins a l'extrem límit Nord (Jóc, Formiguera de Capcir, etc., 1960).

De l'adj. *dret*, directament, amb prefixos. *Adret* [fi S. XIII: cròn. eivissenca de la fi S. XIII, Macabich, *Feudalismo*, p. 10] ha oscil·lat sempre entre el sentit de 'hàbil' (=fr. *adroit*) i el de 'sa, no esguerrat o mutilat'; aquell el trobem dels orígens literaris, i ja en Muntaner: «l'almirall --- era --- lo pus *adret* cavaller dreter --- qui fos en Espanya» (cap. 155), si bé en altres passatges amb matís on s'aprecia transició de l'una a l'altra de les dues accs. bàsiques: «no naixqué fill de rey qui fos de tan alt cor, ne pus ardit ne pus valent ne pus bell de sa persona, ne pus savi ne pus *adret* de sos membres» (32); avui aquesta acc. en català està molt antiquada a quasi tot el domini si bé encara la sentim a l'Alt Pallars («aquell home è ben *adrét!*», Roní, 1959); l'altra és popular avui, sobretot a l'ús comarcal del cat. central: «té dos nois bons i *adrets*», DFa.; la bona mare en els cercles populars diu: «fills bonics no cal, forts i *adrets* que siguin»; però això ja és antic: en el S. XIV sa e *adret* a la *Questa* del mall. Reixac traduïa el fr. ant. *sain e haitié* (203.6); en *La Filla del Rei d'Ongria*, dona *adreta* s'oposa a l'*esmonyonada*.

Condret 'ben arranjat, mantingut correctament, en estat correcte': des dels orígens, i ja des de docs. del S. XIII, com a adjectiu: «agen cura dels camís de la orta tener *condretz*, de l'amplesa que és adordonada», doc. ross. de 1292 (RLR IV, 510; anàlogament en un de 1309, RLR VIII, 57), ús que després esdevé més rar que el substantivat, si bé aquest es troba encara en alguns textos mallorquins, almenys fins al S. XVIII i àdhuc avui; i és encara el més freqüent en el *Consolat de Mar*: «si alguns mercaders metran --- stiba de bótes o gerres buydes --- si la stiba irà *condreta*, --- sia en asalt del senyor de la nau de pendre quin nòlit se volrà o de pendre la meytat de aquella stiba --- emperò si la stiba desusdita no irà *condreta* ans irà desfeta --- no deu pas haver la meytat --- mas pot-ne pendre nòlit que sia suficient», text majorment interessant en tant que ens mostra consciència de la connexió amb l'arrel de *dreçar* i *dret*, com sigui que prossegueix «que si ell la desfahia, per ventura costar-li-hia més de *dreçar* e de adobar que ell no hauria de la 'roba' que ell poguera levar a nòlit».

Allí mateix (§ 229, ed. Pardessus, p. 299) ja apareix l'ús substantivat, que des de llavors es torna predominant *tenir* (o *portar*) *en condret*: «ell per portar la stiba *en condret* no la porà levar, e axí haurà a perdre aquel nòlit». Així és corrent en textos dels Ss. XIV-XVI: «fer ponts e *tenir en condret* aquells», Tortosa, 1340 (*BABL* XI, 396); «lo sagristà deu --- los seyns *tenir en condret*, e totes altres coses que a la dita sglésia necessàries seran, e<1>les haye a --- *tenir en condret*», doc. de Besora de Cardener, a. 1369 (*BCEC*, 1909, 301); «*tenir en aquell condret* e estament que ara són», a. 1373 (Serra Vil., *Pinós i Mataplana* III, 165); 1518 (*Spill de Castellbò*, f° 88r).